

Csáky Pál ünnepi beszéde, 2020. január 21. Komárom

Hölgyeim és Uraim!

Van Csingiz Ajtmatovnak, az ismert kirgiz írónak egy fontos könyve, Az évszázadnál hosszabb ez a nap. Az író az identitás fontosságáról ír benne, s a nagy ázsiai sztyeppéken kerengő ősi történeteket is belefoglalja könyve meséjébe.

A regényben leírt kirgiz legenda szerint volt egy ősi törzs, amely nagyon kegyetlenül bánt az elfogott ellenséggel. Közülük azok voltak szerencsések, akiket eladtak rabszolgának. A többiekből azonban mankurtot, emberből való robotot, szuperrabszolgát csináltak. Ez úgy történt, hogy megkötözték a kezüket, kopaszra borotválták őket, a fejükre nyers tevebőrt húztak, és napokra kivitték őket a sztyeppére. A tűző nap hamar kiszáritotta a tevebőrt, ami abroncsként feszült a fejükre, kiszorítva onnan minden emléket, még annak az emléket is, hogy emberi lények voltak. Elfelejtették a saját nevüket, szüleik nevét, kultúráját, a kínzás megfosztotta őket az összes emléküktől. Ezek az emberek lényegében megőrültek. Aki öt nap múlva még életben volt, azt feltáplálták és rabszolgamunkára fogták. Csak táplálékra szorultak, létük a legelemibb létfunkciókra korlátozódott csupán, mindent megtettek gazdájuknak, amit az rájuk bízott. Az, aki levágta róluk a tevebőr sisakot és megszabadította őket kínjaiktól, örökre az abszolút urukká vált, annak minden parancsát feltétel nélkül teljesítették. Közép-Ázsiában mankurtnak lenni örök, reménytelen rabszolgaságot jelent. Még a tevebőr sisaktól sem tudtak megszabadulni szörnyű fájdalom nélkül, mert azon keresztül nőtt a hajuk a legenda szerint. Az író leír egy konkrét helyzetet is. Az egyik anya tudomására jut, hogy a csatába indult, de onnan haza nem tért fia is ilyen sorsra juthatott. Elindult tehát, hogy megkeresse, s hazahozza őt. Meg is találta a pásztorok között. Odament hozzá, de a fiú nem ismerte őt fel. Ő beszélt hozzá, próbált mindenféle emlékek felelevenítésével belopózni a lelkébe, hiába. Végző kétségbeesésében egy régi gyerekdalt dúdolt el neki, amellyel annak idején altatni szokta őt. S felujjongott, mert azt látta, hogy a fiú szemében megjelenik egy könnycsepp, s az legördül az arcán. Már-már azt hitte, hogy megtörtént a csoda – de nem, a fiú újra visszazökkent közönyébe, s az anya képtelen volt kiemelni onnan őt.

Kedves barátaim, néha eszembe jut ez a történet, amikor azt látom, körülöttünk is hányan, milyen felelőtlen módon, néha még dicsekedve is vele fordítanak hátat mindannak, ami szent kellene, hogy legyen mindannyiunk számára. Identitásunk alappilléreinek: nyelvünknek, kultúránknak, intézményeinknek. S eltompult, huszonegyedik századi világunkban még jól is érzik magukat ebben a nihilben. Nem kötik őket – úgymond – béklyók: ők a szabad emberek, akiket nem kötnek röghöz a gyökerek. S közben nem veszik észre, hogy nem ők haladnak arrafelé, amerre szeretnének, hanem a szél sodorja őket kénye-kedve szerint, megfosztva őket ezzel életük lehetséges értékeitől, értelmétől.

Tisztelt jelenlévők!

Én úgy gondolom, a maihoz hasonló összejövetelek épp ettől a kiüresedéstől mentenek meg bennünket. A Magyar Kultúra Napja ismét és ismét arra irányítja gondolatainkat, hogy ha értelmes létet akarunk magunknak, azt csak értékeink felvállalásával tehetjük meg: anyanyelvünkhöz, kultúránkhöz, hagyományainkhoz, intézményeinkhez, nemzeti közösségünkhöz való ragaszkodásunkkal. S bizony: a mankurt-lét elkerülésével.

S az idén tesszük mindezt egy szomorú évforduló árnyékában, a magyar összetartozás évében. Száz évvel ezelőtt fontos, de nagyon csúnya dolgok történtek velünk. Ehhez a témához két síkon közeledhetünk: az érzelem és az értelem síkján. Az érzelmi kapcsokról az előbb szóltam, s legyen ez kötelezettség a mai napon minden magyar számára: a magyar nemzet akkor marad fenn és akkor lesz erős, ha tagjai hűek maradnak a nemzeti lét előbb megnevezett pilléreihez. Az értelmi sík elemzése pedig figyelmeztessenek bennünket arra, hogy a dolgok soha nem történnek maguktól. A jövőért minden generációnak meg kell harcolnia.

Az azóta eltelt idő nem torzíthatja el az igazságot, sőt, bizonyos vonatkozásban kiemelheti annak egyes elemeit. Azt például, hogy a békediktátum – s az egész Versailles-i rendszer – nem az igazságot és egy élhetőbb Európát hozta el, hanem megágyazta a második világháború szörnyűségeit. Az az igazság, hogy magam sokáig nem értettem, hogyan lehetett a korabeli magyar elit – de a német politikai vezetés is – olyan naiv, hogy bedőlt egy halálosan beteg ember,

Wilson fedezetlen ígéreteinek. Erre az ismert angol történész, Paul Johnson A modern kor (A huszadik század története) című könyve elolvasása után döbbsentem rá: a Monarchia társadalma(i) és a német társadalom is egyszerűen belefáradt a háborúskodásba. S hogy ez a folyamat milyen módon zajlott le az emberek lelkében, arról Erich Maria Remarque Nyugaton a helyzet változatlan című nagy hatású eposza tanúskodik. Kiegészíttek az emberek, belefáradtak a frontokon és a hátszágokban is a pár hónaposnak induló, de négy évre nyúlt háborúskodásba.

Sajnos, ez zuhant ránk, magyarokra is, talán ezzel magyarázható leginkább az az összeomlás, amelyet elődeink az 1918-20-as időszakban produkáltak, s amelynek nyomán a háború majdnem összes számláját velünk fizettették meg. Nekünk sajnos nem volt egy Atatürkünktől, aki évekig vállalt volna egy véres konfliktus-sorozatot, hogy abból végül egy nagyon vállalható eredménnyel jöjjön ki. Ám, hogy nem volt reménytelen a helyzet, mutatja a balassagyarmati vasutasok és civilek helytállása, akik némi katonai segítséggel úgy porolták ki a cseh csapatokat városukból, hogy azt száz év után is örömmel nézünk. Vagy a hűségese város, Sopron küzdelme, amely fényes győzelemre vezetett. Példa kell, hogy legyen mindez napjainkra is: a önfeladás nemcsak szégyenletes, de a pokolba vezet. A homo sapiens szintű léthez egyedüli méltó forma a jövő vállalása. S ez a mai nap gyönyörű alkalom arra, hogy mindannyian megismételhessük Illyés Gyulánktól szép intelmét: magyar az, aki vállalja. Ez volt a szentencia ezer évvel ezelőtt, ez száz éve, s ez ma is.

Mi tehát úgy ünnepelünk most is, hogy tetteinkkel mondjuk el: igen, vállaljuk!